

MAROSI GYULA
A viharokról

Sok gyönyörűsége-félelmetes vihart láttam életemben. Különösen a nyolcvanas évek közepe óta, mikor is felépült egy Duna melletti hegy derekán a házunk: innen napkeltétől napnyugtáig tartó hatalmas eget látunk, csak a hátunk mögötti északiság marad takarásban. Ezen az óriási színpadon minden nyáron jó néhány emlékezetes előadás zajlik. Minden bemutaton ugyanaz a darab kerül előadásra, de mivel sok múlik a színészek aznapi formáján, a bábész közönség lelkiállapotán, az ebben a színházban kiemelt jelentőségű fővilágosító szeszélyein, sok a véletleneken, a szerencsén, nincs két tökéletesen egyforma előadás, sohasem unatkozunk.

Az igazán emlékezetes, kitanult dramaturgiával előadott, minden létező instrumentumot felvonultató, zajos sikerű előadások tulajdonképpen ritkák. Hogy az ezekhez szükséges feltételek összejöjjenek, azt bizony ki kell várni. Mivel nagyrészt nyáridőkben történnek, mondhatnám úgy is: ki kell érdemelni. Két-háromhetes, napról napra forróbb és szárazabb időszak után, amikor már-már gyűlölni kezdi az ember a Napot kegyetlensége miatt, amikor a test tízlépésenként fáradtan rogy le, levegőt kapkodva, már szinte lázas és időnként hallucinál, amikor elhallgatnak a madarak, és az élő fűnek is szénaillata van, akkor egyszer csak szürkülni kezd az ég, a feszülő elektromosságtól zizegni a levegő, felhangzanak nyitányként, pincében gurigázott hordók hangján a távoli mennydörgések.

A viharok hozzánk általában nyugat, délnyugat felől érkeznek, ezért legelőbb a Prédikálószték tűnik el valami éjhez hasonló sötétben: felhőzet nem látszik, csak ez a baljós sötét. S hogy közelít, nem is igazán érzékeljük, míg egy váratlan ostorcsapásként fel nem támad a szele: cserepek borulnak, nyitott ajtó- és ablakszárnyak csapódnak, ágak hajlanak, minden pattog és ropog, nyüszítések hangja hallik – de ez még csak a szél, még látszik a poros fátyolon át a Duna világos csíkja. De hogy ez már Ő, a megérkezett Vihar, tudtukra adja a fejünk feletti hatalmas csattanással: meghasad az ég, a hirtelen fénytől szinte megvakulunk.

Lehull az első esőcsepp: sűrű és kövér, szinte felrobban a terasz betonján. Magába szippant az addig távoli sötét, eltűnik a Duna: végképp magunkra maradunk. Akkor aztán leszakad az ég, már nem cseppekben, de zsinórban esik, mintha egy óriási zuhanyrózsa nyílt volna meg felettünk. A küszöb aljáig kavargó a víz, vízi magával a leánderek virágait. Kopog, dobol a

palatetón, talán jég is van benne – jaj Istenem, csak azt ne! Ha beszélni akarnánk egymással, csak üvöltve tudnánk. Most már minden tizedik szívdobbanásra dörren fel az ég, a hanghullámok lökései megremegtetik alattunk a talajt, a mélyből sötét morajlás tör fel válaszul, nyögdecselnek a faház gerendái. Az ég magasságában cikkanó villámok egyre gyakrabban csapnak le a földre, úgy érezzük, percről percre közelebb hozzánk: furcsa, fémízű illatok libbennek.

Milyen hamar, milyen kicsike tud lenni az ember!

Aztán a rengeteg vízzel együtt leszakad a sötétség is: esik még, de már jóindulatú zápor módjára. Lassan feldereng az ég, mély, de világosodó kékekkel biztatva. A fenti világ megjelenését követi az alanti: ismét a Duna szalagja, a visegrádi hegyek kontúrjai, az előmerészkedő járművek mozgó lámpapontocskái. Távolodik, erőtlenedik a mennydörgés is, sokszor szemmel már nem látható távolságból is visszamorog. Lehűlt a levegő, könnyű, kábító a lélegzet, a korábban kiszikkadt, felhevült talaj azonnal párologni kezd. Pipálnak a hegyek, paradunnát húznak magukra a laposok, gőzöl a Duna, feltölti a hegyek közti keskeny szorost, egyre nagyobbak mutatja magát. Már csak szemerkél, és amint előbukkan a Nap, megjelenik, mint egy katarzis utáni feloldozás, a szívárvány. Előbb csak bártortalan haloványan, aztán kihívó, hét színben tündöklő asszonyi szépségben. A tőlünk látható széles égbolton hatalmas ívű szívárvány: a fellegvár mögötti gerinctől a verőcei templomdombig érő, lapos földi világunkat befedő kupola. Ritkán, de előfordul, hogy kettős: fölötte egy újabb, már az angyalok lábát érintő kupola.

A viharok működése alatt kifordul magából az idő. Az egyes jelenetek belső futamidejét ugyan érzékeljük, tarthatjuk a szokásosnál hosszadalmasabbnak vagy akár elkapkodottnak, de hogy ezek milyen arányban állnak a csillagok járása szerint felosztott idővel, azt nemigen. Nemcsak a zuhanó légnyomástól, a feldúsuló ózontól, de másképpen ver a szívünk, másként veszünk levegőt, bizonyára vérünk és minden testnedvünk összetétele megváltozik. Hiába parancsolunk rá eszünkre, a viharokat mindig valamilyen éber félálomban éljük át, és ebben a félálomban visszafoglalnak ösztöneink. Nincs az a biztonságos hely, ahol ne félnénk kicsit, ne húznánk össze magunkat, ne jutnának eszünkbe ígéretetek, ne kezdenénk el valamilyen imádságfélét, ha nem is tudunk, legalább kitalálni.

A viharok a mi emberszabásúra berendezett világunkban általában károkat okoznak. Elviseljük, mert kénytelenek vagyunk – a bővérű ostobák ilyenkor káromolják az Istent: nem szükséges, hogy szavunk legyen hozzájuk. De léteznek kimondottan gonosz viharok: jéggel elverik

a termést, lekapják a házokról a tetőt, elöntik a pincéket, lemossák, patakmederré változtatják a hegyről levezető utat, villámaikkal szétroncsolják a trafóházakat. Olyanok, mint azok az emberek, akik úgy hiszik, azzal tehetik magukat emlékezetessé, ha kifordítják sarkaiból a világot, szétdúlnak mindent, ami hatalmukba esik.

Előfordulnak formabontó előadások. Mint amikor például a hátunk mögött, a Börzsöny takarásában vonul fel az egész társulat, szinte mit se tudunk az ottlétükről, és akkor egyszer csak mindenki berohan a színpadra, a legmagasabb hőfokú nagyjelenetével kezd: zuhog ránk a víz, fölöttünk őrzöngve csapkod az istennyila – előttünk, míg a szem ellát, süt a Nap, békésen aszalódik a táj a rezzenetlen forráságban.

Bár ilyenkor a szivárvány gyönyörűségéről le kell mondanunk, különleges hangulatuk van az éjszakai előadásoknak. A maguk teljességében mutatkozhatnak meg a villám-kompozíciók, a cikkek és a cakkok, és éjszaka valahogy sistergősebbek is. A vaksötétben elvadultabbak a szelek, gátlástalanul barbárok és alattomosak. Ilyenkor fel-felvillanó vakufényben látjuk a tájat, a kertet, a szobában lévő tárgyakat, még egymás arcát is: minden milliányi látásból ismerős, de a pillanatokig tartó megvilágosodásokban valahogy más is. Mintha a napfényben rejtett titkokra derülne fény. Mintha a tükör általi homályos látás után pillanatokra megmutatkozna az álmok nélküli keményebb, igazi valóság.

Egészen különleges, egy életnyi idő alatt csak néhányszor látható előadásnak számít az éjszakai vihar telihold idején. Ahogy a felhőzet kotródik elfele, előbb csak homályosan átdereng, a fényt érzékelő képességünk kezdő határán járunk, születésünk után először nyitjuk szemünket a világra, még nincsenek árnyékok, aztán hirtelen, teljes kerek pompájával felragyog a megtisztult égen. És a birodalmán túli széleken felragyognak a csillagok. Az éjszakai viharokat követően mindig sűrűbb a csend, mint a nappaliak után, és ha még lehet, ez fokozottabban érvényes telihold idején: ilyenkor nemcsak a szívünk dobbanásait halljuk, de a szempillák rezdülésének halk surranását is. A hevület utáni csendes megnyugvásban figyelve a Hold finom ezüstjében párolgó tájat, elbizonytalanodunk: itt, a Földön vagyunk-e még, vagy a világmindenség bármely hasonló bolygóján? Ebben az életünkben-e? Egy vihar utáni teliholdas éjszakán a legkifinomultabb természetimádók számára megengedett a csendes könnyezés.

A legizgalmasabb előadásokat úgy tíz évvel ezelőtt éltük át. Unokányaink még kicsik voltak, hosszabb nyári időket töltöttek velünk a faházban: az előadásokat ölünkbe kuporogva, a teraszajtó zárt üvege mögül lestük. Még nem ismerték a darabot, a főszereplők termé-

zetét, a dramaturgiát, nem tudták, mi lesz a zajos történet vége, kíváncsiak voltak ugyan, de mertek még leplezetlenül félni. Üldögéltek az ölünkben, ölelő karunkat szorítva, egy-egy nagy csattanás után elfordított arcukkal belénk bújva, szívdobbanásaink összehangolódtak, testünk összeforrt, és ahogy szívták ki belőlünk a biztonságérzetet, úgy szivárgott át belénk a félsz. Mint ahogy annyi minden más dologgal is történt, az ő szemükkel nézve újra felfedeztük a világot.

És azokban az időkben voltak legpompásabbak a szivárványok!

Visszatérve ezekre az időkre, újra érzem ölemben puha, könnyű kis testüket, rám csillannak a bizalommal teli szemecskék, árad a gyermekillat – akkor, ott a faházban még a mieink voltak, csak a mieink! Lopakodik az idő, lassan már kamaszlányok, apró, kínos eseménykékek jelzik, megkezdődött az elszakadási folyamat. Ami bármily természetes is, azért keservesebb a szüleinktől, gyerekeinktől való elszakadásnál, mert életünkben ez az utolsó: ezután már elszakadni sem lesz kitől. Erre előkunkorog valahonnan egy kósza gondolat: „Ó, ha újra legalább hatvanéves lehetnék!” Rövidke bambulás után a tudat feladatához híven értékeli ezt a sóhajást, giccsesnek és nevetségesnek tartja. Nevetnem kell. Intelligenciája magasabbrendűségét bizonyítandó, odavág egyet a gúny ostorával: „És húszéves már nem is mernél lenni, igaz, vén bolond?” Valóban: ez már röhejes. Röhögcsélek, röhögcsélek magamon, de azért valahogy szomorú... annyira szomorú az egész.

*

Minden viharok közül a legemlékezetesebbet még diákkoromban, az érettségét követő nyáron éltem át. A helyszín ugyanaz, mint a csaknem fél évszázaddal később átélteké: a Dunakanyar. Lehet persze véletlen is, de ez esetben megfontolandó a mondás, miszerint nincsenek véletlenek.

Az uszodában ismerkedtem össze egy magam korabeli fiúval, edzés után néha együtt baktattunk a szigeti bejárón át a Margit hídi villamosmegállóhoz. Közben persze fecsegtünk: talán a két oldalunkon folyó Duna látványa tette, egyszer megemlítettem, hogy nyaraim jórészét a folyó mellett, feljebb persze, a Kanyarban töltöttem. Egészen lázba jött: mindig szeretett volna egy csónaktúrát tenni, de se csónak, se társ... olyan, akinek tapasztalatai vannak... Telefonszámot cseréltünk, aztán elfeledkeztem róla: az érettségi évében már nem jártam le az uszodába. Addigra kiderült, nincsenek olyan adottságaim, amelyekkel úszóbajnok lehetnék, és egyébként is, sikítanivalóan kérdéses-e vált, vannak-e egyáltalán valamiféle adottságaim.

Aztán egy jó évre rá, úgy nyár elején felhívott: tud hajót, sátrat, pokrócot, bográcsot szerezni, szóval mindent, ami kell, megyek-e vele? Hát persze.

Leányfalura kellett kibumlizni, valami ismerőséhez a felszerelésért. Ott derült ki, hogy a hajó egy egypár evezős facsónak, lapos orrú, lapos fenekű, tocsog a víz az aljában, az ismerős csak pecázni járt ki vele... a sátor öreg, repedezett ponyva... Igaz, akkoriban még nem léteztek a mostaniakhoz hasonló, drága és firlefrancos sporteszközök, nem is voltak elkényeztetve, de azért többet vártunk... viszont ha már ott vagyunk, hát kalandra fel!

Húztuk a nehéz csónakot, mint a gályarabok, a partközeli alig sodorban is nehezen haladtunk felfelé. Pokoli meleg volt, szakadt rólunk a víz, estére vérhólyagos lett úrfi tenyerünk. Nem beszéltünk róla, de nyakig ültünk a kudarcban. Aztán vettünk néhány üveg sört egy parti büfében, egy néptelen helyen tüzet raktunk, főztünk valamit, amíg főtt, úsztunk egy nagyot. Nem szedtük elő a csónak orrába gyömöszölt sátrat, meleg volt az este, raktuk a tüzet a ránk boruló sötétben, söröztünk, beszélgettünk még éjfél tájban is, egy pokrócba csavarodva aludtunk a meleg homokon. Rájöttünk: jól van ez így, elvégre nem kell mennünk sehova.

Reggelente ébredve húztunk úgy délig, akkor kikötöttünk, úsztunk, dögöltünk a fűzfák árnyékában. Ha jó helyet találtunk, maradtunk éjszakára, ha nem, estig még kerestünk másikat. Tüzet raktunk, főztünk. Napközben alig váltottunk szót, de amint ránk sötétedett, a tábor tüzet táplálgatva fél éjszakákat át dumáltunk.

Barátomnak a nőkkel voltak problémái. Hogy ilyenek meg olyanok, és miért kell nekik ilyenek meg olyanok lenniük? Főként egyvalakiről beszélt – ilyenkor képes volt teljesen beavadulni –, aki mindent engedett, csak azt nem, sőt, csinált is mindent, csak azt nem, merthogy „szűzen akar az oltár elé állni.”

Engem kevésbé érdekelték a nők: végeszakadt a tanulóéveknek, és fogalmam se volt, mi következik ezután. A világ átrendezésével voltam elfoglalva – nyilván oly módon, hogy nekem is helyem legyen benne –, zavaros eszméket forgattam a fejemben és adtam elő igen meggyőzően, legalábbis a magam számára, a fel-fellobba-

nó tűz körüli vaksötétben. Gyors és visszavonhatatlan véleményt alkottam barátom nőjéről, kicsit undorodtam is tőle, de ameddig ő beszélt, csak felületesen figyeltem, akkor is a magam mondandói jártak az eszemben. Utólag visszagondolva, barátomnak alapvető bajai alighanem az anyjával lehetnek: róla is sokat beszélt – elvált asszony, a hisztériáig öntudatos –, de akkor csak az a szűzkurva jutott el az agyamig. Azt hiszem, ő se igen figyel rám: a Duna partján töltött csillagfényes éjszakák végtelen eszmecezeréi valójában monológok voltak, afféle öngyógyító kibeszélések.

Így ment ez egy jó hétig. Minden nappal, ha lehet, növekedett a forróság, víz nélkül talán el se lehetett volna viselni, és a Duna is jól láthatóan vagy egy mé-



Somogyi Márton: *Az első lovas (freskó)*

ternyit apadt. Aztán egy késő délután a Kanyar nyugati határán megjelent a fal. A víz szintjétől a beláthatatlan magasságokig állt, sárgás-szürke mocsokszínével kimutatta gonoszságát. Láthattuk: negyedóra alatt mindenki elhordta magát az addig népes partokról, eltűntek az evezősök, a motorcsónakok. Lett volna még időnk valamelyik partra kijutni, a ladikot a fövenyre vontatva kis cókánkunkkal eljutni valami védett helyre, vasúttalomásra, kocsmába, egy rozoga szénapajtába legalább, de hát épp ilyen esetre volt velünk a sátor – amit addig elő se szedtünk, hát kalandra fel!

Egy homokzátonyon táboroztunk, kézzel nyomkodtuk a laza talajba a cövekeket. Feszésre húztuk a köteleket: állt a sátor, mint Katiban a gyerek, kutyakaparásos módszerrel még vízlevezető árkot is ástunk köréje. Alig hordtuk be a szükséges holmikat a csónakból, amikor ránk tört a vihar: mintha egy gyorsvonal útjába kerültünk volna, az első széllelés kitepte a homokból a cövekeket, és már rogyott is ránk a sátor. Fürdőnadrágra vetkőzve, hogy maradjon száraz ruhánk, kimásztunk. A sűrűn csapkodó villámok miatt a fémfejú baltát nem mertük használni, a ponyvát egy tuskóval dolgozva sikerült legalább annyira rögzíteni, hogy el ne vigye az orkán a fejünk fölé. Az eső úgy szakadt, hogy a hónapok óta száradó homok se bírta beszívni: csillámló patakok futottak a meder felé. Bölcsességünk, hogy majd száraz ruhába öltözünk, álmodásnak bizonyult: az öreg, töredezett ponyvára zuhogó

vízcseppek egy része ránk hullott, mint a permet. Talán húsz fokot is zuhant a hőmérséklet, fázni kezdtünk vizes gönceinkben. A villámok fénye átütött a sátorponyván, ilyenkor felnyögtünk, talán sikkantottunk, vártuk a csattanást: attól féltünk, hogy a kopár területen előbb-utóbb belénk csap a következő. Erre talán volt is esély, de mindenféle más, megnevezhetetlen félelmek is ránk törtek, józan ésszel kizárható eseményektől való félelmek – de hol volt már a józan eszünk? –, például, hogy a Duna percek alatt több méterrel megárad, és úgy sodor el minket mindenestül, mint egy korhadt fatörzset: holttestünket majd csak hetekkel később, a Filatorigátnál találják meg.

De nem emiatt legemlékezetesebb ez a vihar.

Mikor már csendesedett, a vacogás mellé belénk mart az éhség: fő étkezésünk, a vacsora kimaradt, ettől, s talán a stressz miatt is, maró gyomorsavat büfögtünk fel. Egymásnak hátat vetve a nyirkos pokrócok alatt, végül mégis elaludtunk. Amikor felébredtem, csak négykézláb tudtam kimászni a sátorrom alól.

A Nap néhány ujjnyival már a Naszály felett állt. A korai napkeltekor szokásos, a víz felszínén végigfutó aranyhíd már tóvá terebélyesedett: vakító aranya felvetült az égre, szétszóródott a kékségben, ettől minden puhává, lággyá változott. Megszűnt a forróság, enyhe légáramlat járt, hűvös-kés langymeleg, csak annyira érezhetően, mint mikor egy szerelmes szemvilla véletlenül megérinti az arcod. Nyirkos ruhámban nem fáztam, nem voltam ál-

mos, sem fáradt, nem éreztem éhséget, mintha a test nyúgeit levetve könnyedén lebegtem volna. Csend volt, szokatlan, a biztonságérzet mosolyát előhívó csend. A vihar kitakarította a világot, nemcsak az eget, a környező hegyek zöldjeit, de eltüntette az emberi jelenlét mocskos nyomait is: úgy lépkedhettem a szűz homokon, mintha én lennék az első ember, aki rajta jár, az első és az egyetlen.

Olyan volt ez a reggel, mintha egy hosszú, félelmetes és fájdalmas haldoklást követő megsemmisülés után újrászülettem volna. Testi formámban ugyanaz maradtam, de ez a viharos haldoklás a lelkemet is kitakarította: félelmek, gátlások, szorongások nélkül olyan lettem, mint amilyen mindig is szerettem volna lenni előző életemben. Az a reggel mintha a boldogságos feltámadás ígéretének beteljesülése lett volna.

Valamivel később barátom is előmászott, leballagott a vízhez, leguggolt, kezét mosott, vagy csak bámulta, nem tudom. Észre kellett, hogy vegyen, de nem jött oda hozzám, még csak nem is intett. Nem terveztük meg előre, mennyi ideig leszünk a vízen, de a vihar után úgy gondoltuk, jó végszó volt, ideje hazamenni. Lefelé könnyű volt haladni, csorgott a nehéz ladik, estére Leányfalun voltunk. Útközben azt beszéltük, igazán nagyszerű volt ez a túra, és hogy jövőre megismételjük. De aztán soha többé nem hívtuk egymást: azt hiszem, túlságosan is kiadtuk magunkat, később már szégyelljük.

Egyre gyakrabban jut eszembe az a reggel. Néha még álmodom is róla.

PAPP FÜR JÁNOS

azt hiszem

*zápor után csak úgy ülni
súlytalan erkélynyi csöndben
figyelni ahogy elszivárog a víz
mázsás csatornafedelekek alá
minden cserépen felkel a nap
és a fény a házak falára
(festékes körmű szürrealista)
felhordja a színeket
formákba szorítja a várost
csak ülni és nézni
mindenhol passzos rám a nyugalom
ha megreccsen a szék alattam:
tudom hogy én következek*

Ízek

*Megterítesz, tányért, kést raksz
porcelánfehér reggelen.
Ragyogó, piros almát darabolsz
(ilyen az otthon íze).
Kávéillatot kavarsz,
de csak csöndesen;
nehogy felébressz.
Halkan kilépek a szobából,
jéghideg csempére hült valóság.
Oldalára borult üvegpopóhár a reggel.
Mezítláb érkezik a felismerés:
nekem kellett volna terítenem,
és a spájzban az almák
már túl ráncosak.*